

ראיון עם משפחה

בעבודה זו יוצע ניתוח של ראיון עם זוג הורים שהעלה בעיה משפחתית לצורך התייעצות (ראה תמלול הראיון בנספח א'). הניתוח יעסוק בהיבטים שונים של הראיון תוך התייחסות לספרות מקצועית והצעת המלצות להדרכה מתאימה. היבטים אלה יכללו את המערך המשפחתי, האווירה המשפחתית, דרכי החינוך, הכוחות של ההורים ולבסוף מיקוד הקושי. לאחר הניתוח תוצג רפלקציה המתייחסת לתחושות ולמחשבות שעלו במהלך שלבי העבודה השונים.

ניתוח הראיון

הראיון בוצע עם זוג הורים, איה ויונתן, שטענו כי הגיעו להתייעצות בשל הריבים בין שני הילדים והאווירה המתוחה בבית בעקבות ריבים אלה. איה ילידת הארץ בת 40 ויונתן בן 42 נולד ברוסיה ועלה לארץ כילד. הם נשואים 10 שנים במהלכן נולד איתי, כיום בן 8, ותומר, בן 5. ההורים מדווחים על התכתשויות בלתי פוסקות המוחרפות בשל התנהגותו התוקפנית של האח הצעיר. הם לא התייעצו בנושא עם גורם אחר קודם לכן, והפנייה הנוכחית בוצעה באמצעות האם המהווה משתתפת פעילה יותר במהלך הראיון. האם המורה נמצאת עם הילדים שעות רבות ומבטאת תסכול מתמשך מהצורך להתמודד עם האינטראקציה התוקפנית בין שני האחים. האב עובד שעות ארוכות כמתכנת ומעיד כי קל לו יחסית להשתלט על מצבי ריב, אך גם הוא מקדיש אנרגיה רבה לפתרון סכסוכים ולהרגעת הרוחות. נראה כי שניהם מתוסכלים ועייפים מהמצב המתמשך בבית. הם מביעים גישות שונות של תפיסת המצב והדרכים להתמודד עימו. שניהם מנסים להבין את התהליכים המשפחתיים והאינדיווידואליים, אם כי האם מציגה הסתכלות מורכבת יותר מזו החד משמעית של האב.

ניתוח הראיון מעלה תמונה מורכבת של יחסי הכוחות בבית בן ארבע הנפשות. ראשית, **למערך המשפחתי** חשיבות רבה ביצירת הנסיבות הבעייתיות שמתארים ההורים. מערך זה מתייחס ליחסים שבין המבוגרים במשפחה ולנתונים לגבי הילדים כמו מספרם, סדר לידה, הפרש גילאים וכו'. במשפחה שלפנינו קיים מאבק ברור בין שני אחים בהפרש גילאים של שלוש שנים בדיוק. האח הבכור איתי הוא ילד מחונן, מצטיין בתחומים שונים, רגיש ועדין. אחרי נולד תומר, ילד בעל מזג סוער יותר שמחפש את מקומו בתוך המשפחה הקיימת. שניהם בנים נבונים המתעניינים באותם דברים ואפילו חולקים אותו תאריך יום הולדת. בנוסף, הם מבליים יחד את רוב זמנם הפנוי אחרי שעות הלימודים עם אימם. כל אלה מעלים תמונה של עירוב גבולות וזהויות בין הבנים. נראה כי במפגש בין שני האחים מיטשטש הקיום האינדיווידואלי של כל ילד, מצב המאיים בעיקר על הילד הצעיר המשפחה.

על פי יותם (2014), יש לחזק את המאפיין האינדיווידואלי של האדם, כך שהתנהגותו תהיה תוצאה של בחירה אישית. לכל אדם צריכה להיות היכולת להחליט על דרך פעולה מסויימת מתוך מבחר אפשרויות קיימות. כחלק מההתפתחות האנושית, פרט בתוך קבוצה אינו אמור לפעול רק בתגובה לגורמים חיצוניים. עליו להגשים את עצמו בדרך שתאפשר ביטוי אישי ייחודי במסגרת פעילותו וקשריו המשפחתיים. כאן נמצאת החוליה החלשה במקרה של המשפחה המתמודדת עם מאבק כוחות בין הילדים. הנסיבות המשפחתיות הנוכחיות מייצרות טשטוש בזהות האינדיווידואלית ובמקומם הייחודי של שני הילדים. מקומו של איתי במשפחה מובטח מעצם היותו הבכור שחי ללא מתחרים במשך שלוש שנים, וייחודו בולט בעקבות זיהוי כמחונן ויכולותיו הגבוהות בתחומים שונים. גם הוא מקיים יריבות מסויימת מול אחיו שנכנס למשפחה וגזל ממנו את הבלעדיות, אך תגובותיו מתונות יותר, אם בזכות תחושת ביטחון

לגבי מקומו במשפחה ואם בזכות הפרופיל האינטלקטואלי הגבוה שלו ותכונות אישיות נוספות. תומר הצעיר מנסה למצוא את מקומו, אך בשלב מוקדם זה של ההתפתחות האישית שלו הוא בעיקר מגיב לסביבה המיידית הכוללת רוב הזמן את אחיו ואימו. התנהגותו אינה משקפת בחירה אינדיווידואלית, אלא תגובותיות אוטומטית למתרחש סביבו.

תגובות אוטומטיות אלו של תומר כוללות גם מימד של ניסיונות שליליים ונואשים לייצר את המקום הייחודי בתוך המשפחה. ניתן לזהות תגובות כאלו בבירור בהתנהגות המתוארת של האח הצעיר במשפחה. האם מציינת כי בהיעדרו של האח הגדול המאפיל על תומר, מופיעה התנהגות מסתגלת יותר והוא אפילו "מתוק ומלאכי". לעומת זאת, כשתומר מרגיש כי עליו להיאבק על מקומו, הוא מפגין דפוסים אלימים המכוונים בעיקר כנגד אחיו. תומר משתמש בכל אמצעי העומד לרשותו כולל בכי, צרחות, קללות ואלימות פיזית. מצב זה יוצר **אווירה משפחתית** לא נעימה הכרוכה בכעס ותסכול של כל בני המשפחה. האווירה השלטת בבית חלק ניכר מהזמן מושפעת ממאבק בלתי פוסק בין הילדים, ובעקבות כך ממאבק של ההורים מול הילדים, ובעיקר תומר. ניתן להסביר את היווצרות האווירה המשפחתית המתוארת על ידי הדחף הבסיסי של כל ילד להשיג תחושת שייכות לסביבתו הקרובה.

על פי דרייקורס (1995), ילד שאינו בטוח במקומו וערכו, עלול לנסות להשתייך לקבוצה בדרכים מזיקות. תחושת חוסר הערך מביאה אותו למצוקה והוא פועל להשגת תשומת לב שלילית לפחות על מנת לתפוס מקום משמעותי בסביבתו. תשומת לב שלילית גם היא תשומת לב, כך שבהיעדר תחושת יכולת חיובית, יפנה הילד לכיוונים זמינים אלה. תומר החי בצילו של אחיו הגדול והמוכשר מנסה לבסס את תחושת ההשתייכות למשפחה באמצעות התנהגות בלתי מסתגלת המזכה אותו בתשומת לב מסויימת מצד ההורים. גם האם וגם האב, כל אחד בדרכו, מפנים אנרגיות רבות לטיפול בריבים ובהתנהגות של תומר במהלכם. נראה כי תומר אינו מוותר בקלות על אותה התנהגות בשל התפקיד החשוב שהיא ממלאת עבורו. זו אחת הסיבות לכך שההורים מתקשים לייצר שינוי ממשי באווירה הכוחנית השוררת בבית, כל עוד התנאים נותרים כפי שהם.

גורם נוסף המשפיע על המצב בבית הוא פער משמעותי בין **דרכי החינוך** של שני ההורים. מעדויותיהם עולה כי בני הזוג נוטים לסגנונות הורות מנוגדים למדי. האם מפגינה גישה מתונה וחינוכית ומביעה אמפתיה והבנה כלפי הילדים והגורמים המניעים אותם. היא מציינת כי ריבים הם "חלק בלתי נפרד מההתבגרות ומהיחסים שלהם כאחים" וגם רואה כי לתומר קשה עם אחיו ("זה אח גדול ומאוד מוצלח"). גם ניסיונות ההתמודדות שלה כוללים הבנה פסיכולוגית כמו הצורך להקדיש לתומר זמן בנפרד או תיווך בין הילדים על מנת להגיע לפשרות. מצד שני, האווירה בבית משפיעה עליה רגשית והיא מביעה קושי גדול לנוכח מצב זה. האב משקף גישה נוקשה ופשטנית יותר ואף טוען כי בעית הריבים קטנה בנוכחותו. הוא מייחס את הריבים בין הילדים לתחרותיות, אך מגלה אפס טולרנטיות לקיומם. האב מרבה לדבר על גבולות ועל הפרדה פיזית בין הילדים על מנת לפתור את בעית הריבים. ניתן לומר כי האם נוטה לכיוון המקסימליסטי, בעוד האב קרוב לקצה המינימליסטי.

על פי הנדריקס והאנט (1998), הורה מקסימליסטי מתמודד עם צרכי ילדות בלתי מסופקים, ולכן משתלט על ילדיו באופן מוגזם. הוא מעורב מאוד בחיי הילדים ומתקשה לשמור על גבולות האני בקשר איתם. רגשותיו כהורה עוצמתיים במיוחד, וכאשר ילדיו אינם נשמעים לו, הוא עלול להתפרץ בכעס ואז להתחרט. ההורה המינימליסטי, לעומת זאת, שומר על גבולות נוקשים ומסתגר בתוך עצמו. הוא התרגל לסמוך רק על עצמו, ולכן אינו יוצר קירבה רגשית עמוקה עם ילדיו. כהורה הוא בעל דרישות גבוהות וסגנון התקשורת שלו ממוקד ברמה האינטלקטואלית והתחרותית. הוא חסר סבלנות ולעתים קרובות משאיר את הטיפול בילדים לבן או בת הזוג. בגרסה מרוככת יותר, האם שרואינה מעידה על ההורות הטוטלית שלה, בעוד האב מציג הורות נוקשה וסמכותית. האם המורה מנסה להבין ולהכיל את שני ילדיה, ובעיקר את הצעיר שבהם, ואילו האב ממוצא רוסי מפגין גישה קשוחה יותר כלפי נושא הריבים בין האחים. ייתכן כי